

Oponentský posudek na dizertační práci Martina Rychlíka „Dějiny tetování. Setkání postmoderny s archaismem v kultuře tzv. Modern Primitives“. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2011, 205 stran + přílohy

Předložená dizertační práce Martina Rychlíka je výsledkem dlouholetého zájmu autora o tuto problematiku a vyvrcholením jeho badatelského úsilí. Téma zdobení (nebo snad mrzačení?) těla zajímalo právě pro svou ambivalentnost historiky, psychology, filozofy a v neposlední řadě etnology. Právě etnolog může k této problematice, vzhledem k metodice své práce, říci mnoho podstatného.

Z celé škály zdobení těla si autor zvolil okruh snad nejrozporuplnější – tetování, skarifikaci, malování těla, někdy (hlavně v historických pramenech) těžko odlišitelné od tetování. Práce se snaží tetování představit komplexně, v souvislostech. Předkládá přehled způsobů zdobení a úprav těla, historii, základní charakteristiky a významy. Tak rozsáhlá práce se ovšem nevyhne zjednodušení, z čehož vyplývá i určitá nevyváženost kapitol, jak autor sám poznamenává: „některé pasáže stále čekají na další, detailnější zpracování“ (str.7).

Přes přitažlivost tohoto tématu, snad pro jeho nejednoznačné chápání, nebylo k němu až do nedávné doby mnoho odborné relevantní literatury. Jeden z prvních, kdo se začal zabývat dosud tabuizovanými tématy, byl Michel Foucault (1926–1984), filozof, historik, badatel, který odhaloval třinácté komnaty vědy a věnoval pozornost tématům jako šílenství, sexualita, vězenství a právě zdobení či mrzačení těla. Proto mu autor dizertace v úvodu věnuje samostatnou podkapitolu.

Základním cílem práce je doložit rozdíly mezi archaickou a moderní tetovází ve významové (symbolické) rovině. K dosažení tohoto cíle autor prochází celé dějiny tetování. Práce je členěna do tří logických celků:

1. vymezení tématu, metoda, prameny. Zde má místo především definice tetování v dějinách a kulturách, přehled technik a nástrojů, pohled na význam tetování, přehled způsobů zdobení těla podle jednotlivých částí těla, funkce a význam tetování (osm skupin, z jejich rozboru vyplývají hlavní rozdíly v pojetí tetováže v tradiční a současné společnosti z etnologického pohledu)
2. historický a geografický přehled (od významných archeologických nálezů, jako je „muž z ledovce“ Otzi či mumie z altajských kurganů, přes oblast Polynésie, kde je podrobně popsán vznik, zánik i znovuoživení tetováže, Austrálii, kde převládá hlavně skarifikace, jednotlivé oblasti Asie, zejména Japonsko se svými velkoplošnými obrazovými kompozicemi, Ameriku,

Afriku (vzhledem k barvě pokožky opět převládá skarifikace) do Evropy, kdy od antiky a středověku se názor na tetování měnil od stigmatu a označení trestu po současnou renesanci tetování, kdy estetická funkce převládá nad ostatními.

3. část plynule navazuje rozbohem současnosti, kde je akcentován pohled etnologa. Je sem vsunuta i kapitola zabývající se tetováním námořníků, kriminálních a cirkusáků, jako výraznými skupinami, pro něž bylo tetování typickým znakem. V poslední podkapitole před závěrem, autor konstatuje, že přehodnotil původní záměr práce, a to vnímání tělesné mutilace u skupiny Modern Primitives, neboť pro Českou republiku je tato skupina irelevantní. Tomuto pojetí je nejbližší činnost studia Hell.cz, které se zaměřuje na extrémnější úpravy těla. V závěru autor konstatuje, že tetování jako jeden ze způsobů úpravy těla, je komplexní fenomén spojující složky estetické, rituální, magické, účelové, individuální, sociálně statutární. Zásadní rozdíl v přístupu k pozměňování těla tkví v tom, že u nativních národů to byl kolektivní, integrační a komunitou sdílený prvek, zatímco ve společnosti moderní převažuje stále více prvek individualizace odlišení a privátních významů (str. 191).

Je pochopitelné, že v tak rozsáhlém kompendiu lze nalézt i různé nepřesnosti nebo leccos k doplnění. Podotýkám, že jde o mé subjektivní poznámky, která se netýkají kvality předložené práce.

Str. 55 – postrádám zmínku, že Jean Baptiste Bernadotte sice byl jakobínský generál, ale především švédský král, zakladatel současné švédské dynastie.

Str. 96 – doplňuji, že v Náprstkově muzeu je kromě dvou Lindauerových obrazů uložena ještě jeho perokresba rozkresleného obličejového maorského tetování, která si do významu s oběma obrazy v ničem nezádá.

Do soupisu literatury, který samozřejmě není a ani nemůže být vyčerpávající, bych jen pro zajímavost doplnila práci: Eisenhofer Stefan a kol. *Painted People. Die Faszination des zweiten Gesichts*. München, nakl. Kunth, 2005 (kniha je v knihovně NpM). Také postrádám práce Georga Buschana, které jsou sice již odborně překonány, ale faktograficky jsou stále přínosné.

V soupisu literatury lze najít i práce beletristické (Ray Bradbury), v tom případě by bylo dobré zmínit i další literární reminiscence (Dahlova povídka Kůže či Sakiho povídka Pozadí). A při té příležitosti i filmy, jako je slavná francouzská komedie „Tetovaný“ (1968) nebo československý film z r.1967 „Muž, který stoupl v ceně“.

Poněkud nadbytečné se mi jeví četné podtrhávání zdůrazněných myšlenek v textu. Protože autor používá též kurzívu pro citace a tučnění pro jména, podtrhávání působí spíše rušivě.

Možná tento autorův zvyk souvisí s jeho četnými pracemi populárně vědnými, kdy laického čtenáře je třeba navést k nosné myšlence zvýrazněním textu. V textu tohoto typu to však, podle mého názoru, není potřeba.

Dizertace je pečlivě připravena a bohatě podložena materiálem. Autor vychází nejen z literatury, ale jako etnolog i z terénního a dotazníkového průzkumu.

Práce je psána bohatým čtivým jazykem, doplněna poznámkovým aparátem, přehledem prostudované literatury, české i zahraniční, anglickým resumé, přílohou, obsahující autorovy populárně vědné články, a přílohou na DVD s elektronickou verzí textu, podklady a články. Autorovi se podařilo splnit své předsevzetí zachytit dobově proměnlivé vnímání tetování jako kulturně společenského jevu a nastolit další otázky týkající se této rozporuplné a emoce vzbuzující tematiky.

Práci hodnotím vysoce kladně a doporučuji k obhajobě.

V Praze, 9. 5. 2011

PhDr. Jiřina Todorovová, CSc.